

MARI DOMNITORI ROMÂNI, CTITORI LA SFÂNTUL MUNTE ATHOS. NEAGOE BASARAB (1512 – 1521)

Comandor (r) dr. Ioan DAMASCHIN*

Neagoe Basarab a fost fiul biologic a lui Basarab cel Tânăr, zis și „Țepeluș” (îl imita pe Vlad Țepeș în ceea ce privește aplicarea pedepselor).

Înainte ca viitorul domn să se nască, mama sa, Neaga s-a căsătorit cu un mare boier și dregător din familia Craioveștilor, pe nume Pârnu.

Basarab cel Tânăr („Țepeluș”) i-a lăsat însă fiului său, la naștere, un Hrisov cu sigiliu domnesc care atesta originea sa princiară, spre a-i folosi atunci când îi va veni rândul să ocupe tronul Țării Românești. Acest Hrisov glăsuia:

„Eu, Basarab cel Tânăr, domn al Țării Românești, fiul lui Basarab al II-lea, las acest inel, însemnul domniei noastre, ca moștenire fiului meu Neagoe, născut de jupâneasa Neaga în anii pribegiei mele. Pentru păcatele mele nu am izbândit a-i lăsa altă avuție decât aceasta și numele nostru de domn, lucru pentru care să aibă în loc de la Dumnezeu tot darul, ajutorul și binecuvântarea. Să aibă parte de pace netulburată în vremea domniei sale și să fie un voievod bun, vrednic de pomenirea urmașilor săi în veac. Acestea le-am scris eu, Basarab cel Tânăr, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Românești, la anul 1482, luna... ziua ... iar Hristos, Împăratul veacurilor să păzească acest Hrisov până la vremea rânduită și bineplăcută Lui. Amin”¹.

Neagoe Basarab și-a petrecut cea mai mare parte a copilăriei la Mănăstirea Bistrița, iar mediul și viața de mănăstire, spiritul credinței ortodoxe, avea să-i marcheze întreaga sa viață, dovadă fiind marile realizări în ceea ce privește lăcașurile de cult, atât în țară cât și în afara acesteia.

În anii deplinei maturități, Neagoe Basarab a ocupat funcția de Mare Postelnic la Curtea domnitorului Radu cel Mare (1495 – 1508).

În anul 1503, mergând la Înalta Poartă să plătească haraciul, Radu cel Mare face o vizită Patriarhului Nifon al II-lea al Constantinopolului, surghiunit, la acea dată (pentru a doua oară) de către sultan, la o mănăstire. Cunoscând modul în care propovăduia credința creștină, domnitorul român îi propune Înalțului Prelat să vină în Valahia „pentru a reforma aici moravurile, a învăța Legea Sfântă, a se arăta mijlocitorul lor adevărat, în fața lui Dumnezeu”.

* Liga Navală Română.

¹ *Măria Sa Neagoe Basarab. Însemnările monahei Platonida, Doamna Despina a Țării Românești*, ediție alcătuită și îngrijită la Mănăstirea Diaconești, Bacău, Editura Bonifaciu, p. 74.

Patriarhul Nifon acceptă propunerile domnitorului. Era însă necesar și acordul sultanului. Radu cel Mare a oferit atunci sultanului multe pungi cu galbeni, conform obiceiului vremii, iar acesta își dă acordul. Din acel moment, Patriarhul Nifon devine primul mitropolit al Valahiei care a înființat două episcopii, stabilind reguli bisericești, bazate pe canoane.

Între Neagoe Basarab și Nifon se statornicește o relație duhovnicească foarte puternică, ce a durat și după prigonirea de către Radu cel Mare a Patriarhului la Sfântul Munte Athos, unde a devenit *egumenul* (stareț) Mănăstirii Dionisiu².

După moartea domnitorului Radu cel Mare, grav bolnav de podagră (gută), au urmat la tron trei domnitori din familia Boierilor Drăculești: Mihnea cel Rău (1508 – 1509), Mircea al III-lea (1509 – 1510) și Vlad cel Tânăr (Vlăduț), fratele cel mic al lui Radu cel Mare (1510 – 1512). Acesta află de Hrisovul lăsat de Țepeluș Vodă, fiului său Neagoe, retras între timp la Craiova.

Sfătuit de Bogdan, unul din dregătorii săi, căsătorit cu Jupânița Caplea, sora domnitorului, Vlăduț îl cheamă, sub un pretext oarecare, pe Neagoe Basarab din Familia Boierilor Craiovești, la Curtea Domnească. Acesta, convins că odată sosit la Curte i se va tăia capul pentru a nu periclita tronul domnitorului aflat în funcție, se refugiază în grabă la Înalta Poartă, solicitând protecție.

Sultanul Baiazid al II-lea, aflat în ultimul său an de viață, îl însărcinează pe pașa de Vidin să treacă Dunărea, în fruntea unei armate de ieniceri și să-l pedepsească pe domnitorul român. Baiazid avea tot interesul să-i ofere o șansă viitorului domnitor Neagoe, deoarece Vlăduț îl sprijinea pe unul dintre fiii acestuia, Selim I care lupta să-și detroneze tatăl, fapt obișnuit, în epocă.

Oastea valahă condusă de Vlăduț, aștepta oastea otomană pe malul stâng al Dunării. O parte din boierii ce comandau oștirea valahă îl vor trăda pe domnitor, sprijinindu-l pe Neagoe Basarab. Înfrânt, Vlăduț cel tânăr își pierde capul, chiar în fața oștenilor și a viitorului domnitor.

Sprijinit acum de oastea valahă, Neagoe Basarab a fost înscăunat de Baiazid al II-lea ca domnitor.

Prin politica sa internă și externă dar și prin realizările sale, chiar dacă a avut o perioadă de domnie relativ scurtă, Neagoe Basarab este considerat unul din cei mai mari domnitori români ai Evului Mediu.

O mare influență asupra reformelor sale administrative și culturale din țară, dar și în ceea ce privește relația cu mănăstirile de la Sfântul Munte Athos,

² Revista Mănăstiri Ortodoxe nr. 39, pp. 12 – 15.

a avut-o faptul că a fost fiul duhovnicesc al primului mitropolit al Țării Românești, Patriarhul Nifon.

Un act deosebit de important al domnitorului român a fost reînnoirea tratatelor de vasalitate cu Poarta (pe timpul domniei sale, la Constantinopol au existat trei sultani: Baiazid al II-lea, Selim I Yavuz, zis și „Cumplitul” și Suleyman Magnificul) și de fidelitate față de regele maghiar Ludovic al II-lea.

Neagoe Basarab a iubit pacea și credința în Dumnezeu. Sunt mărturie ctitoriile din țară și din alte locuri ale credinței ortodoxe, dar și faptul că, la puțin timp după moartea mitropolitului Nifon (1508), el a organizat ceremoniile de canonizare a acestuia, la Mănăstirea Curtea de Argeș (1517).

O primă ctitorie a fost Mănăstirea Curtea de Argeș, sfințită la 15 august 1517.

După cum este cunoscut, în Evul Mediu, după finalizarea unui edificiu – ctitorii, palate, etc., de excepție, cel care comanda construcția obișnuia să-i execute pe constructori pentru a nu fi realizat vreun edificiu asemănător.

Neagoe Basarab i-a eliberat pe toți cei 35 de constructori ai mănăstirii Curtea de Argeș, conduși de legendarul Manole, însă numai după un an i-a rechemat (au răspuns la apel doar 33 dintre aceștia) pentru a rectifica Mănăstirea Snagov, pe locul vechii mănăstiri, distruse. A urmat apoi refacerea bisericilor mănăstirilor: Cozia, Târgoviște (Mitropolia), Glavacioc (județul Argeș). A sprijinit financiar Biserica Sfântului Mormânt de la Ierusalim și mănăstirile de la Meteora din Grecia. Împreună cu Doamna sa, Despina, din familia regală a Serbei, a făcut donații mănăstirilor sârbești: Cruședol, Deciani, Oreșcovița.

Neagoe Basarab a făcut donații tuturor mănăstirilor de la Sfântul Munte Athos cu ocazia sfințirii ctitoriei sale de la Curtea de Argeș, cele mai mari fiind la mănăstirile: Cutlumuș, Dionisiu, Hilandar, Iviron, Pantocrator, Xiropotamu.

Referindu-se la aceste danii, Gavriil Protul arăta: „*Toate mănăstirile den Sfânt muntele Athonului le-au îmbogățit cu bani, cu sate și dobitoace, încă le-au dat și multe ziduri au făcut. Și fu ctitor mare a toată Sfetağora*”³.

Mănăstirea Dionisiu, ajunsă într-un stadiu avansat de degradare, este rezidită din temelii, între anii 1515 – 1520, de domnitorul Neagoe Basarab, la a cărei opera, o contribuție importantă a adus-o Schitul din Județul Romanai.

Astfel, domnitorul a rectificat biserica principală (Katholikonul, în limba greacă) cu hramul Sf. Nofon, acolo unde a fost egumen, în ultimii ani de viață și a fost îngropat, Părintele său spiritual, Patriarhul Nifon al II-lea.

³ Silviu Cluci, *Viețile Sfinților*, în *Doxologia.ro*.

La intrarea în Mănăstirea Dionisiu se află o icoană din mozaic, în care sunt reprezentați ctitorii acesteia: în stânga - Cuv. Dionisiu și Alexis al III-lea Comnenul (în genunchi), în dreapta Sf. Nifon și Neagoe Basarab (în genunchi), iar în centru – Mântuitorul Iisus Hristos.

Pe peretele de sud al pronaosului Katholikonului se află un tablou votiv al Voievodului Neagoe Basarab pictat în frescă în anul 1546, împreună cu familia sa, în ținută de gală, ținând în mână Mănăstirea Dionisiu și pe care o prezintă lui Iisus Hristos⁴.

Tot pe cheltuiala Domnitorului este construit, între anii 1519 – 1520, turnul de apărare și noul apeduct pentru aducerea apei la Mănăstire. Turnul, are patru nivele și o înălțime de 23,9 metri, iar construcția sa a fost terminată de Petru Rareș, în anul 1554. Renovat recent, în turn a fost mutată biblioteca Mănăstirii, una din cele mai bine organizate din Sfântul Munte.

Pisania turnului glăsuia: „*Ziditu-s-a acest turn din temelie, cu grija și cheltuiala lui Neagoe Basarab, domnul Valachiei, în 1520*”⁵. Pe partea dreaptă se află Sfântul Nifon și Sfântul Neagoe Basarab, aflați în poziție de rugăciune.

Printre daniile de mare preț pe care domnitorul Neagoe Basarab le-a oferit Mănăstirii Dionisiu au fost Capul Sfântului Ioan Botezătorul și un chivot – *Relicvariu*, din argint aurit, filigran, email și pietre prețioase, cu o greutate de 20 de kilograme, dăruit în anul 1515.

Relicvariul, în care se află moaștele Sfântului Nifon – Capul și mâna sa dreaptă – are formă de biserică cu cinci turle, după modelul Mănăstirii Curtea de Argeș. Capacul chivotului are pictat pe partea inferioară portretul Domnitorului și al Sfântului Nifon.

Relicvariul se păstrează în altarul bisericii, împreună cu bastonul Sfântului Nifon și reprezintă unul dintre cele mai de preț odoare de la Sfântul Munte Athos.

Capul Sfântului Ioan Botezătorul a fost furat în anul 1768 de pirați. Astăzi, aceste Sfinte Moaște se află în Moscheea Omeiazilor din Damasc.

În anul 1535 un incendiu a distrus o mare parte din Mănăstirea Dionisiu, Icoana Sfântului Ioan Botezătorul scăpând nevătămată.

Alți doi domnitori români, împreună cu soțiile lor, au venit în ajutorul Mănăstirii Dionisiu cu danii pentru reconstrucție. Aceștia au fost Petru Rareș și ginerele său Alexandru Lăpușeanu.

Neagoe Basarab a avut doi fii – Teodosie și Petru (mort de tânăr, în anul 1520) și două fiice – Stanca și Ruxandra. La tron i-a urmat, pentru o

⁴ Ioanichie Bălan, arhimandrit, *Pelerinaj la Muntele Athos*, Editura Mănăstirea Sihăstria, 2005, p. 182.

⁵ Revista *Mănăstiri Ortodoxe* nr. 87, p. 26.

scurtă perioadă, fiul său Teodosie (sept. 1521 - 1522). Plecat la Constantinopol pentru a fi confirmat de sultanul Suleyman Magnificul, se pare că Teodosie, a fost executat, urmare a uneltirilor boierilor buzoieni. Mama sa a primit un înscris de la Mehmet Bei, pașa de la Nicopole, în care era specificat că „*a murit la Țarigrad de boala tatălui său*”⁶.

La mănăstirea Dionisiu se află un tablou votiv, în care sunt reprezentați Neagoe Basarab, alături de fiul său Teodosie, îmbrăcați în straie princiare. În colțul din dreapta sus se vede mâna Domnului în semn de binecuvântare.

Neagoe Basarab a rămas în memoria poporului român și prin opera sa, intitulată „*Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*”. Este prima creație de valoare universală a literaturii române, cu valoare duhovnicească, pedagogică, filozofică și enciclopedică. El a mai patronat tipărirea de către Macarie a ***Tetraevangheliarului***, în limba slavonă, la anul 1512.

În vara anului 1517 Neagoe Basarab, la sfințirea ctitoriei sale, Mănăstirea Curtea de Argeș, a adus moaștele Patriarhului Nifon pentru a-l canoniza și a-l trece în rândul sfinților. Canonizarea a avut loc la 15 august 1517, iar înscrierea Sfântului Nifon în calendarul creștin a fost fixată pentru ziua de 11 august.

La ceremonia care s-a desfășurat cu mare fast au fost invitați Patriarhul Teolipt al Constantinopolului, mitropoliții de Seres, de Sardia, de Midia și Miliniuc, Protul Gavriil, însoțit de egumenii celor douăzeci de Mănăstiri de La Sfântul Munte Athos⁷.

Moaștele Sfântului Nifon au fost returnate Mănăstirii Dionisiu într-o raclă de argint, realizată în Țara Românească (care se păstrează astăzi la Mănăstirea Dohiariu), iar pe mormântul Sfântului, domnitorul Neagoe Basarab a ridicat o bisericuță. În semn de recunoștință, călugării athoniți i-au trimis capul și mâna dreaptă ale Sfântului Nifon care au fost depuse la Mănăstirea Curtea de Argeș. Ulterior, moaștele au ajuns la catedrala Mitropolitană din Craiova, iar la 26 septembrie 2009, mâna dreaptă a Sfântului Nifon a fost adusă de la Craiova și depusă la Catedrala din Târgoviște⁸.

La data de 26 octombrie 2008, în urma Hotărârii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, din 9 iulie, același an, la catedrala Mitropolitană

⁶ *Măria Sa Neagoe Basarab. Însemnările monahei Platonida, Doamna Despina a Țării Românești*, ediție alcătuită și îngrijită la Mănăstirea Diaconești, Bacău, Editura Bonifaciu, p. 319.

⁷ *Măria Sa Neagoe Basarab ...* pp. 225 – 230.

⁸ *Revista Mănăstiri Ortodoxe* nr. 39, p. 15.

din Craiova a avut loc ceremonia de canonizare locală a Sfântului Neagoe Basarab. Tomosul Patriarhal, citit de Preasfințitul Episcop Casian al Dunării de Jos, proclama: „*ca, de acum înainte și până la sfârșitul veacurilor, SFÂNTUL VOIEVOD NEAGOE BASARAB să fie numărat între bărbații sfinți ai bisericii și să fie pomenit și cinstit cu cântări de laudă în ziua a douăzeci și șasea a lunii septembrie*”.

După citire, Preafericitul Patriarh DANIEL a prezentat credincioșilor prezenți icoana Sfântului Neagoe Basarab⁹.

Neagoe Basarab a fost socotit moștenitorul de drept al tradițiilor bizantine, un basileu al Țării Românești, apărător și susținător al culturii și civilizației ortodoxe, ilustru cărturar, gânditor și reformator al epocii sale. S-a stins din viață la 15 septembrie 1521 și este înmormântat la Mănăstirea Curtea de Argeș, ctitoria sa.

**IMPORTANT ROMANIAN PRINCES, FOUNDERS OF
MONASTERIES AT MOUNT ATHOS.
NEAGOE BASARAB (1512-1521)**

-abstract-

Key Words: Neagoe Basarab, Middle Ages, Mount Athos, Monasteries, XVIth century.

Through his internal and foreign policies and his achievements despite his short reign, Neagoe Basarab is considered one of the most important rulers of the Middle Ages.

The fact that he was the holy son of the first metropolitan of Wallachia, the Patriarch Nifon, was of great importance for his administrative and cultural reforms.

Neagoe Basarab was a peaceful and pious ruler. The monasteries he founded and the fact he had Nifon canonized at the Curtea de Arges are proof of that (1517).

⁹Arhiepiscopia Târgoviștei, *În slujba Bisericii și a Neamului Românesc*, 2012, pp. 36 – 46.